

Творчі пошуки в галузі мистецтва та художньої освіти: сучасність та перспективи : Збірник матеріалів XI регіональної науково-практичної конференції (22 квітня 2016 року). – Збірник наукових праць викладачів, студентів та магістрантів. – Луганськ : ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2011. – С. 80 – 86

Терещенко Альона Валеріївна – студентка V курсу спеціальності “Культурологія” Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Науковий керівник – Ірдиненко Катерина Олександрівна, кандидат філософських наук, доцент, викладач кафедри культурології та кіно-, телемистецтва Луганського національного університету імені Тараса Шевченка

А.В. Терещенко

«ВЕЛЕСОВА КНИГА» ЯК ДОСТОВІРНА ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНА ПАМ'ЯТКА ДАВНІХ СЛОВ'ЯН

Люди не перестають цікавитись своїм минулим, але коли з'являється можливість дізнатись щось нове, ми дивимось на це критично, перевіряючи поде кулька разів.

“Велесова книга” – це літопис язичницької Русі. Написана вона приблизно у IX столітті. Ця книга повідомляє про дохристиянський історичний шлях, світогляд та звичаї, різні події, етнічні витоки та світосприйняття русів. Також ця «Велесова книга» показує давньоукраїнську релігійну концепцію створення світу – триєдність Яви, Прави і Нави. Так як ми майже не маємо записаної десь слов'янської міфології, ця книга є кладязем міфологічних фактів. А також у ній записані дати та події Стародавньої Русі.

Осмислення “Велесової книги” почалось відносно нещодавно. “Велесова книга” безумовно є однією з історико-культурних пам'яток давніх слов'ян. Викладений в ній матеріал має багато нових історичних фактів. У даний час у достовірності цієї книги ще сумніваються. Адже не відомо чи точно існувала писемність у дохристиянські роки, чи дійсно це були дерев'яні дощечки, а не фальсифіковані листи бумаги, і чи дійсно події, які показані у книзі мали місце бути у той час.

Отже, актуальність запропонованої тем полягає в тому, що завдяки аналізу цієї книги ми можемо дізнатись історію Київської Русі, якщо буде доказана правдивість цієї літературної пам'ятки. Цікаво побачити як дивились на цю книгу різні вчені: хто був проти її реального існування, а хто виступав за її достовірність.

Мета статті полягає у дослідженні питання щодо достовірності “Велесової книги”, звернувши увагу на відображення в ній історії давніх слов'ян.

З огляду на мету статті необхідно розв'язати наступні завдання:

- розкрити історію Київської Русі враховуючи текст “Велесової книги”;
- розглянути дослідження “Велесової книги”.

Вивченням проблеми “Велесової книги” займалися Г. Клочек, Ю. Шилов, Б. Яценко, О. Асов, О. Творогов.

“Велесова книга” є найдавнішою пам’яткою українського народу. Вона виконана різаними на дощечках, які були сторінками книги. Дощечки мали розмір 38х22 см і товщину до 1 см, а літери були прорізані чи випалені. На одній з дощечок були слова на честь бога Велеса. Автор присвячує книгу богу Велесу, який є вищою силою, захищаючою слов’ян. Звідси й назва книги – “Велесова книга”, або “Влесова книга”, або “Книга Велеса”.

У 1919 році полковником Добровольчої армії Алі Ізенбеком у зруйнованій поміщицькій садибі у селі Великий Бурлук на Харківщині була знайдена “Велесова книга”. А у 1925 році Алі Ізенбек поселився у Брюсселі, де і познайомився з Юрієм Петровичем Миролюбовим, емігрантом з України.

Часом написання цієї книги вважають приблизно IX століття, точніше, обмежуються 70-ми роками цього століття. Це пов’язано з описом подій, пов’язаних з приходом на ці землі варягів Аскольда і Діра, як також Рюрика.

Текст на дощечках випалювався чи прорізувався гострим предметом на зразок шила методом заглиблення в деревину тієї чи іншої форми літери, а потім він покривався особливим розчином, що робило неможливим псування дерев’яних пластин шашіллю. Текст на дошках писався з обох боків. Поля деяких дощечок були проілюстровані малюнками. Це були слабо вгадуванні зображення різних тварин – вівці, бика, собаки, а також сонця. Можливо йдеться про символічне виділення місяців року.

Ця книга викладає історію східних слов’ян (іменованих, зокрема, русами та русичами) від міфологічних пращурів до варяга Ерека. Оповідь викладається непослідовно, народи різних епох мов зводяться в один час, є таке враження, що ігноруються західна і південна гілки слов’янських племен, використовуються літературні назви історичних персонажів. Імена давніх героїв мають пізнослов’янську етимологію, у текстах також використовуються історико-географічні терміни, що виникли в пізнішому часі. Географічне розташування представлене розпливчасто, поєднуючи віддалені один від одного місцевості в єдиний місце дії.

Майже на всіх текстах є прославляння русичів з протиставленням їм візантійців і готів, перераховуються язичницькі боги, частково описуються обряди русів.

«Доля цієї пам’ятки склалася так, що протягом тисячі років вона знаходилася під постійною загрозою знищення. Складена усно десь у V ст. н. е., коли анти відстоювали своє право на життя, вона була записана на Західному Поліссі в IX ст., під час формування Київської Русі, зафіксувала прадавні традиції і звичаї державного українського народу. Але з приходом християнства Велесова книга (далі: ВК) повинна була поступитися новій ідеології. Уже за часів Аскольда з’явилися перші

симптоми занепаду рідної віри, зміни суспільного устрою. ВК прямо говорить про те, що греки "дали бо нам письмено своє, аби взяли його і розгубили свою пам'ять". ВК стала в обороні історичної пам'яті народу – гарантії його безсмертя» [5].

У "Велесовій книзі" добре розкрито історію Київської Русі, її походження. Ось як Юрій Шилів пише про це у своїй книзі:

«Київ і т.п. у Європі чимало – бо багато було городів, обнесених киями, та стольників з киями-патериками (як, мабуть, і пращур Кий "Велесової книги"). І Русь у слов'янському світі була не одна – не лише та, яка пішла нібито від варяга-русича Рюріка. Русь започаткувалась, як з'ясували ми це, ще в XXIV-XVIII століттях до н. е. – від Оріяни-Орісси-Борустена, приморської частини найдавнішої в світі держави Аратти. Зберігши про неї тільки відлуння, ВК розпочинає власну концепцію формування Русі з Семиріччя (забувши розтлумачити нащадкам, що та була після Троянської війни, на узбережжі Адріатики), а діяння пращура Кия відносить до затвердження Руськолуні в Карпатах X-VII ст. до н. е. Проте наприкінці античної доби, під час чергової кодифікації ВК виникає уточнення: І се Кий помер, будучи нашим володарем тридцять літ (366)...» [4].

Ідеологія "Велесової книги" зводиться до констатації одвічності Русі й заклику до єднання її. «Остання кодифікація книги зве русів скинути варяжське ярмо. Академічна наука походить з того, що саме Київська Русь була найдавнішою державою східних слов'ян, пізнішою від держав слов'ян південних і західних. Між тим, визнається зв'язок південної частини з Малою Азією і, отже, з Троадою, де й виникають троянські венеди» [3].

"Велесової книги" має багато фактів стосовно релігії давніх слов'ян. У ній згадуються їх боги та обряди. Релігія у "Велесовій книзі" сприймає слов'янських богів як єдину групу богів, які нерозривно об'єднані в Сварозі-небі, тобто забороняється підвищувати в статусі окремих богів, й відділяти їх від Сварога-неба. Вважалось, що важливим божеством був Триглав, який єдиний в трьох особах — бог Сварог, бог Перун і бог Світовид. Крім Триглава в «Велесовій книзі» згадуються численні слов'янські божества, а також вводиться вчення про Яв, Прав і Нав, яке отримало розвиток в сучасному рідновірстві. Деякі сюжети перегукуються із "Словом о полку Ігоревім" [6].

Щодо жертвоприношень, то джерело каже, що на Русі боги не потребували у жертвоприношенні ні людини, ні тварини. А приносили у жертву плоди, овочі, квіти, зерно, молоко, суру питну, настояну на травах, і мед. Ніби приносити у жертву людину чи тварину прийнято у варяг та елінів, а русичі не повинні йти по їх стопам.

Ще говориться про те, що на Русі не вдобряли зображення богів у людській подобі, як це робили еліни. На Русі боги це образи, а не подoba мужів.

Руси, як свідчить текст "Велесової книги", походять від легендарного Руса, і пішли з Семиріччя й потяглись до борусів, спільників Орія, що діяли здебільше в Північному Причорномор'ї. Також є згадки про те, руси не хотіли піддаватися Рюрику.

“Велесова книга”, її вивчення та наукова праця над нею позначена багатьма об'єктивними і суб'єктивними перипетіями. Це стосується навіть особливої боротьби довкола автентичності твору. Ця боротьба відбувалася за радянських часів, в основному серед українських і російських учених – від демонстративного замовчування опонентами, недовіри, загальмованості, згодом – активної односторонньої критики, звинувачення в підробці, фальсифікаті. Навіть намагались відібрати цю пам'ятку в українців, назвавши її російською, перенісши місце написання з українського Полісся до земель Великого Новгороду [2].

Історія збереження, копіювання, зникнення і вивчення дерев'яних сторінок “Велесової книги” має досить цікавий сюжет.

«Перші публікації фрагментів “Велесової книги” з'являються протягом 1957-1959 років у емігрантському російськомовному журналі “Жар-птица ” (Сан-Франциско). Початковий коментар до них зробив О. Кур (Куренков). Посилюється й інтерес до загадкового твору. Копії публікації потрапляють до Британського національного музею в Лондоні, де ними серйозно зацікавлюється, зокрема, прекрасний знавець слов'янських мов професор В. Шаян – тодішній керівник Європейського відділення Української вільної академії наук. В Австралії дослідження пам'ятки проводить професор Сергій Парамонов (Лісний). Інформація про цю книгу, віднайдену в Україні, поширюється, таким чином, в усьому західному світі» [2].

Зовсім по-іншому поставилася до цієї пам'ятки офіційна радянська наука. 1959 року палеограф Л. Жуковська на доручення професора В. Виноградова робить експертний висновок на “Велесову книгу” і виносить їй однозначний вирок: підробка XIX століття. Доказів щодо підробки назбирано було багато, але разом проігноровано багато переконливих аргументів “за”. На таке рішення вплинули ідеологічні чинники. До того ж, сама поява “Велесової книги” в радянській філологічній та історичній науці змушувала саме до принципового переосмислення усталених концепцій і теорій, що вибудовувалися протягом усіх підрадянських років довкола виникнення і розвитку трьох братніх слов'янських народів.

Друге свідчення на користь достовірності “Велесової книги”, яке припускає Юрій Шилов, це інформативна неможливість такої підробки будь-якими академіями наук XIX століття. Також книга містить у своїй міфології календарі, які почали вивчати лише з середини XX століття, тобто Ю.П. Миролубову чи ще якомусь можливому фальсифікатору книги ці календарі були невідомі [4].

Одним із перших, хто спробував побудувати систему доказів про справжність “Велесової книги”, був Сергій Лісний. Він розглянув алфавіт, мову пам'ятки, проаналізував викладені в ній історичні факти. Коротко перекажемо його аргументи.

Усяка підробка, міркує Сергій Лісний, має такі чинники: 1) або фальсифікатор шукає грошей; 2) або прагне слави; 3) або, нарешті, жартує, має намір над кимось посміятися. Жоден з них не є для нас прийнятним, стверджує дослідник. По-перше, Ізенбек навіть не пробував продавати дощечки – значить, аргумент про його матеріальну зацікавленість відпадає. Не шукав Ізенбек і слави, навпаки, йому можна

тільки докорити, що він тримав їх майже в таємниці і не допускав до них учених. Нарешті, дощечки не могли бути і предметом жарту, тому що для їх виготовлення необхідно витратити дуже багато часу, що зовсім не виправдовує жарт [1].

Найголовнішим доказом справжності дощечок є характер їх письма, а головне, зміст. Як вважав Лісний, усяка підробка прагне підробитися під якийсь уже відомий зразок. У дощечках Ізенбека все оригінальне і несхоже на все нам відоме.

Під кінець 80-х років, коли дещо послабився ідеологічний прес, про “Велесову книгу” заговорили українські вчені. Активність працював над цим Борис Яценко. Він був знавцем історії української мови, історії давньої української літератури, працював над вивченням “Слова о полку Ігоревім”. Їм було написано дослідження «“Велесова книга”– пам'ятка IX століття».

Б. Яценко спростував твердження Л. Жуковської та О. Творогова про те, що наявність у тексті книги мовних нашарувань з пізніших епох засвідчує неможливість фальсифікатора зімітувати мову IX століття, що подавалося як аргумент на підтвердження неавтентичності “Велесової книги”. Такий доказ є некоректним бо не враховує те, що майже всі пам'ятки IX–XII століть дійшли до нас у пізніших списках. Переписувачі тоді вносили в текст зміни, що відображали мовні особливості часу переписування [5].

І, наостанок, ще один аргумент на користь автентичності “Велесовій книзі”. Були опоненти справжності цієї пам'ятки, які називали прізвища Сулакадзева та Миролубова як найімовірніших фальсифікаторів. Однак, як наголошує Б. Яценко, «вивчивши лінгвістичні і літературні спроби О.І. Сулакадзева і Ю.П. Миролубова, дослідники неминуче повинні були прийти до висновку про їхню неспроможність підробити таку складну пам'ятку, як “Велесову книгу”. Можливості й одного й іншого у вивченні слов'янських старожитностей уявляються на рівні аматорських [1].

Отже, здійснений аналіз у ході нашої статті довів, що всі наведені аргументи «за» приводять до однозначного висновку, “Велесова книга” є оригінальною пам'яткою України-Русі IX століття. Звідси й вимога ставитися до неї як до безцінної національної реліквії, вивчення якої допоможе нам глибше заглянути у своє минуле. Також фальсифікатор не наважився би на таку підробку, та ще й в обсязі понад три друковані аркуші; алфавіт своєрідний, схожий на кирилицю, але без грецизмів; мова теж неповторна, але в усьому має чіткі слов'янські форми; вражають й історичні знання авторів.

Дуже багато вчених та дуже багато аргументів щодо “Велесової книги”. Поки одні шукають факти підробки “Велесової книги”, інші вивчають та досліджують історію Русі часів цієї книги.

Література

1. **Клочек Г. Д.** Світ Велесової книги [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://svit.in.ua/kny/bookklo.htm> – Назва з екрану.
2. **Тимошик М. С.** Українське книгописання дохристиянської доби: до

проблеми розробки нової концепції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=117> – Назва з екрану. **3.Шилов Ю.** Достовірність Велесової Книги [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://viche.at.ua/publ/5-1-0-31> – Назва з екрану. **4.Шилов Ю.** Істина Велесової книги [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://svit.in.ua/kny/bookshy1.htm> – Назва з екрану. **5.Яценко Б.І.** Про Велесову Книгу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://svit.in.ua/kny/bookjac1.htm> – Назва з екрану. **6.Асов А.И.** Тайны Книги Велеса [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: http://knigavelesa.narod.ru/asov/tainy_knigi_velesa/ogl.html – Назва з екрану.

Анотація. Терещенко А. В. "Велесова книга" як достовірна історико-культурна пам'ятка стародавніх слов'ян. Стаття присвячена дослідженню питання про справжність "Велесової книги", звертаючи увагу на відображення в ній історії стародавніх слов'ян.

Ключові слова: "Велесова книга", стародавні слов'яни, руси, дощечки, достовірність.

Аннотация. Терещенко А. В. "Велесова книга" как достоверная историко-культурная памятка древних словян. Статья посвящена исследованию вопроса о подлинности "Велесовой книги", обращая внимание на отражение в ней истории древних славян.

Ключевые слова: "Велесова книга", древние славяне, русы, дощечки, достоверность.

Annotation. A. Tereshchenko. "Book of Veles" as a significant historical and cultural monuments of the ancient Slavs. The article investigates the question of the authenticity of the "Book of Veles", paying attention to her reflection in the history of ancient Slavs.

Keywords: "Book of Veles", ancient Slavs, the Rus, tablet, reliability.